

Energiakriisiin varautuminen

Tästä on kyse

Energian ja etenkin sähkön hinta nousivat voimakkaasti talvella 2022-2023. Taustalla oli Venäjän sotatoimet Ukrainassa ja tästä seuranneet tuontirajoitustoimet, jotka ovat kohdistuneet voimakkaasti energiaan. Suomeen ei ole saatu kevään 2022 jälkeen sähköä eikä kaasua Venäjältä. Kaasun hinta kävi erittäin korkealla Euroopassa, mikä säteili myös sähkömarkkinoille, koska kaasuun pohjautuva sähköntuotanto määrää usein markkinahinnan. Sääriippuvaisen sähköntuotannon määrä on kasvanut myös valtavasti viime vuosina niin Suomessa, kuin muualla Euroopassa, mikä on johtanut voimakkaampaan hintavaihteluun.

Kaasupula johti myös siihen, että Euroopan laajuisesti kevyttä polttoöljyä ohjautui sähkön ja lämmön tuotantoon, mikä puolestaan heijastui polttoainemarkkinoilla dieselin (sama keskitisle kuin kpö) niukkuuteen nostaten liikennepolttoaineiden pumppuhintoja voimakkaasti. Suomessa otettiin vuoden 2023 alussa käyttöön lisää ydinvoimakapasiteettia, mikä on osaltaan rauhoittanut tilannetta ja laskenut todennäköisyyttä energiakriisin jatkolle tulevina talvina Suomessa. Geopoliittiset riskit ovat kuitenkin korkeat, joten ei ole takeita, etteikö energiakriisi voisi toistua Suomessa. Balticconnectorin tilanne syksyllä 2023 kuvastaa kasvanutta epävarmuutta ja riskiä.

Kemianteollisuuden tavoite

Kemianteollisuus ry seuraa aktiivisesti geopoliittista tilannetta ja sähkön riittävyyden ennusteita. Kemianteollisuus ry pyrkii myös auttamaan virkamiehiä ja poliitikkoja löytämään parhaat mahdolliset keinot, joilla varautua tuleviin kriisitilanteisiin. Alle on nostettu KT:n näkemyksiä eräisiin keskeisiin kysymyksiin ja keinoihin, joita on ollut esillä kriisitilanteiden lievittämiseksi.

Sähköistämisen tuki

Kemianteollisuus ry suhtautuu myönteisesti sähköistämisen tuen rahallisen määrän sekä siihen oikeutettujen yritysjoukon laajuuden kasvattamiseen. Tällä hetkellä tukeen on oikeutettu vain tietyt toimialakoodit omaava yritysjoukko, joten tuen soveltamisalan laajentamiseksi EU-tasolla tulee linjata valtioneuvoston päätöksiin tätä koskeva laajennus. Suomessa tulisi myös tutkia mahdollisuutta laajentaa tuen myöntövaltuutta väliaikaisesti RePowerEU:n väliaikaisten sääntöjen nojalla.

Sähkön / kaasun hintakatto

Kemianteollisuus ry suhtautuu sähkön hintakattoon varauksella, sillä toistaiseksi ei ole esitetty mallia, jolla se voitaisiin järkevästi toteuttaa. Sähkön hintakatto sisältäisi todennäköisesti merkittäviä riskejä sähkön käyttäjän näkökulmasta. On esitetty näkemyksiä, että hintakatto lisäisi sähkön käyttöä säästön sijaan, jolloin todennäköisyys sähköpöllelle kasvaisi. On myös epäilyksiä siitä, että markkinoille jää tarjoamatta joustoja. Mahdollisen hintakattomallin kustannusvaikutuksien ”maksajan” tulisi joka tapauksessa analysoida läpinäkyvästi, jos sellaista esitettäisiin. Hintakatosta on myös epäilty muodostuvan ”uusi normaali hinta” sähkön tarjoajille,

mikä ei edesauttaisi sähkökäyttäjän kustannusten hillintää. Myöskään oikeasta hintatasosta ei ole yhtenäistä näkemystä. Liian korkea katto ei oikeastaan auta ja liian matala johtaa herkemmin edellä kuvattujen riskien toteutumiseen.

Jos hintakatto päätetään asettaa, niin se olisi joka tapauksessa kilpailukykyisessä parempi asettaa EU:n tasoisena.

Kaasun hintakatto / Kaasun hinnan irrottaminen sähkön hinnasta

Esillä on ollut myös kaasun hinnan vaikutuksien "irrottaminen" sähkön hinnasta kaasun hintakaton kautta. Hintakatto kaasulle sisältäisi vastaavia haasteita, kuin edellä mainittu sähkön hintakatto. Kaasun hintakatto vaarantaisi kaasun saatavuuden ja vääristäisi kriisissä tärkeitä hintasignaaleja. Esimerkiksi kohdennettu kaasun hintakatto sähkön tuottajille nostaisi kaasun kulutusta sähköntuotannossa, mikä vaikeuttaisi kaasun saatavuutta muihin käyttökohteisiin, kuten prosessiteollisuuteen. Käytännössä hintakatto olisi täällöin "avoin shekki" kaasun ostoille (kuten Iberian mallissa). Hintakatto Suomen tasolla ei luultavasti alentaisi sähkön markkinahintaa, sillä määräävä hintasignaali tulisi joka tapauksessa todennäköisesti Suomen ulkopuolelta. Jos hintakatto halutaan asettaa, niin kaasumarkkina voisi olla riskeiltään hieman maltillisempi vaihtoehto, mutta hintakaton tulisi olla vähintään EU-tasoinen, jotta sillä voisi olla minkäänlaisia edellytyksiä toimia.

Esillä on ollut pohdintaa (Saksassa) mallista, jossa hintakatto koskisi vain tiettyä (esim. 70 %) volyymiä kaasun (historiallisesta?) käytöstä. Loppuosa volyyminä olisi markkinahintaista, mikä jättäisi insentiivin vähentää käyttöä, jos kaasu on kallista.

Kemianteollisuus ry suhtautuu positiivisesti keskusteluun ja selvityksiin, joilla pyritään löytämään keinoja irrottaa kaasumarkkinavaikutuksia sähkömarkkinoihin. Toistaiseksi ei ole kuitenkaan löytynyt sopivaa mallia, jota puoltaa hintakaton asettamista. Nykyhetkessä paras tapa vähentää kaasumarkkinan vaikutuksia sähkömarkkinoihin on varmistaa hyvät investointiedellytykset päästöttömään sähköntuotantoon Suomessa ja Euroopassa.

Energian säästö, tehostaminen ja joustot

Kemianteollisuus ry suhtautuu erittäin positiivisesti energiatehokkuuteen ja järkeviin joustotoimiin. Yritykset ovat jo tehneet valtavasti ponnisteluja tehostamiseen ja tällä hetkellä joustoa tapahtuu erittäin paljon, mikäli siihen on teknistaloudellinen kyky. Yrityksiä ei tule pakottaa väkisin vähentämään kulutusta. On prosesseja, joita ei voida ajaa nopeasti ja hallitusti edestakaisin ylös ja alas. Lisäksi on toimintoja, joiden pysäyttäminen voi johtaa isoihin ongelmiin muualla kuten esimerkiksi vahingoittaa prosessilaitteita. Hallitsemattomat toimet voivat myös vaarantaa toimitus- ja huoltovarmuutta. Lisäksi esimerkiksi vetytalous tulee vaatimaan lisää sähköä eli energian ja erityisesti sähkön käytön kasvua ei saa poissulkea.

Uudet verot ja maksut (windfall-vero, EU:n tuottokatto, EU:n solidaarisuusmaksu)

Kemianteollisuus ry suhtautuu lähtökohtaisesti kielteisesti uusiin veroavauksiin. Uudet verot ja veron kaltaiset maksut, kuten EU:n tuottokatosi naamioitu windfall-vero kulkevat herkästi lopputuotteen eli tässä tapauksessa sähkön hintaan. Tämän kaltainen vero heikentäisi myös todennäköisesti uusiutuvan energian investointien kilpailukykyä. Kemianteollisuus ry ei myöskään kannata uusia pisteveroja/maksuja, kuten solidaarisuusmaksua kriisitilanteiden ratkaisuksi.

Uusien määräaikaisien verojen/maksujen yhteydessä on myös tärkeää ymmärtää, että määräaikaiset saattavat myös herkästi vakiintua pysyväksi osaksi verojärjestelmää, jolloin erityisesti ne ovat omiaan hankaloittamaan ja jopa estämään tarvittavien puhtaan siirtymän investointien toteutumista.

Päästökauppa

Kemianteollisuus ry suhtautuu lähtökohtaisesti varauksella muutoksiin päästökaupan sääntöihin kesken päästökauppakauden. Päästöoikeuden hinnalla on kuitenkin sähkön markkinahintaa nostava vaikutus, joten kemian teollisuus on valmis myös pohtimaan energian hintakriisitilanteessa väliaikaisia keinoja, joilla säilytettäisiin maltillisempi hinta tiukimpien aikojen yli. Esimerkiksi päästöoikeuksia voitaisiin laskea markkinavakausvarannosta (MSR) markkinoille. Pidemmän aikavälin tavoitteista tulisi kuitenkin pitää kiinni.

Suorat tuet sähkön hinnalle

Kemianteollisuus ry:n mielestä väliaikaiset tukitoimet ovat perusteltuja energiakriisitilanteessa. Seuraavat seikat on kuitenkin huomioitava tukitoimenpiteitä mietittäessä:

- On tärkeää, että tukitoimet pystytään valitsemaan riittävän kattavasti, jotta ei synny katveita. Yrityksiä pitää voida tukea tasapuolisesti Suomessa.
- Olemassa olevien järjestelmien hyödyntämistä tulee tutkia. Olisiko mahdollista laajentaa ja nostaa sähköistämisen tukea? Vastaavasti BF:n tukia voisi mahdollisesti hyödyntää yrityksille kriisitilanteessa.
- Sähkölaskuun perustuva tuki olisi haastava etenkin isoille yrityksille, sillä järjestelmää olisi vaikeaa rakentaa huomioimaan mutkikasta toimintaa riittävällä tavalla. Miten esimerkiksi suhtautuisi konsernin sisäisiin sopimuksiin?-
- Tukimallin olisi myös tärkeää huomioida joustot.
- Yksinkertainen malli esimerkiksi sähkön historiakulutukseen perustuen saattaisi olla toimivin?
- On erittäin tärkeää, että tuet ovat väliaikainen toimi ja tämän jälkeen palataan normaaliin. EU:ssa on merkkejä väliaikaisien löyhien tukijärjestelmien pitkittämisestä aikaisemman energiakriisin varjolla, mikä vääristää jäsenmaiden välistä kilpailua. Suomi ei pysty yksin vastaamaan globaaliin tukikisaan. EU:n tulisi vastata globaaliin tukikilpailuun yhtenäisesti.

Uudet sähkömarkkinamallit

Käytössä oleva sähkömarkkinamalli on osoittautunut ongelmalliseksi kriisitilanteessa. Kemianteollisuus ry suhtautuu myönteisesti uusien järkevien muutoksien tutkimiseen ja nykyisen mallin parantamiseen tai jopa kokonaan uudistamiseen. On kuitenkin tärkeää, ettei nykyistä sähkömarkkinamallia muuteta pikaisesti ilman riittäviä vaikutuksien arvioita. Geopoliittisen kriisin aiheuttamat rajut muutokset resurssien tarjontaan eivät nimittäin välttämättä tarkoita sitä, että itse markkinamalli olisi rikki. Äkkiliikkeiden sijaan tulisikin tarkastella laajasti eri vaihtoehtoja EU-tasolla. Toimiva malli voi löytyä harkitun nykyisen mallin päivitysprosessin kautta tai vaihtoehtoisesti kokonaan uuden mallin käyttöönotolla. Oleellista on riittävän huolella laaditut muutokset.

Rahoituksesta

Lähtökohtaisesti Kemianteollisuus suhtautuu epäilevästi lisävelan ottamiseen mahdollisten tukitoimien rahoittamiseksi. Mahdollisia rahoituslähteitä voisivat olla kohoavat päästökaupan huutokauppatulot, sekä esimerkiksi komission "windfall-veron" tuotot.

Pidemmän aikavälin ratkaisut

Kemianteollisuus ry pitää erittäin tärkeänä, että sähkön tuotantokapasiteettiin saadaan lisäinvestointeja. Lisäksi tarvitaan ratkaisuja sähkön varastoimiseksi nykyisien joustojen rinnalle, jotta sääriippuvaisen tuotannon hintavaihteluja pystytään tasoittamaan. Lainsäädännön on tärkeää edistää ja tukea investointeja ja joustomekanismeja (mukaan lukien joustot kapasiteettimekanismeissa) jarruttamisen sijaan.

Muita huomioita

Kaasupula on johtanut tilanteisiin, jossa kevyttä polttoöljyä on ohjautunut sähkön ja lämmön tuotantoon, mikä on heijastunut polttoainemarkkinoihin. Suomessa lääkkeeksi tarjottu uusiutuvien polttoaineiden jakeluvelvoitteen "väliaikainen" lasku on keinona väärä ja voi jopa lisätä erityisesti talvilaatuisen fossiilisen dieselin niukkuutta. Nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa fossiilisia polttoaineita tulisi päinvastoin pyrkiä korvaamaan enenevästi ja ennakoitavasti uusiutuvilla ja vaihtoehtoisilla polttoaineilla ja käyttövoimilla, mikä lisäisi toimitus- ja huoltovarmuutta.

Tilanne ja aikataulu

Energian hinta herätti paljon keskusteluja ja reaktioita poliitikoilta talvella 2022-23. Komissio julkaisi useita energiakriisiin liittyviä pelastuspaketteja vuoden 2022 aikana. Useat EU:n jäsenmaat julkaisivat myös omia kansallisia pelastuspaketteja energiakriisin vahinkojen lievittämiseksi. Suomen hallitus julkaisi kotitalouksien sähkölaskun lievittämiseksi ison tukipaketin syksyn 2022 budjettiriihen yhteydessä.

Näihin vaikutamme:

- 1) Suomen viranomaiset ja poliitikot
- 2) EU:n resilienssiin lisäämiseen tähtäävät lainsäädäntöavaukset ja mahdolliset uudet kriisipaketit, sekä mekanismit mukaan lukien valtioneuvoston päätökset
- 3) Cefic ja muut sidosryhmät, joilla vastaavat intressit

Näitä seuraamme:

- 1) Muiden maiden kansalliset ohjelmat

Lisätiedot ja materiaalit

Energian hintakriisitoimista [komission sivuilla](#).